

Kennen en gekend worden

Serie: Wat gebeurt, ons overkomt

3 april 2022

Voorgangers: Nienke van Dijk (overweging) en Hans Opschoor

Inleiding op het thema

Dit huis vol mensen, weet jij wie het zijn? Ken jij ons bij name?

Dan ben jij de Enige.

Vandaag gaat het over kennen en gekend worden

In de serie: wat gebeurt, ons overkomt.

Wat gebeurt, ons overkomt. De stroom beelden uit de Oekraïne neemt niet af. Geboeide mensen die doodgeschoten zijn, vijf dode vrouwen, naakt, onder een kleed.

Teksten uit Jesaja komen te binnen: jullie daden hebben geen enkele waarde, verafschuwd wordt ieder die voor jullie kiest. Wie zal er recht doen?

De informatie over de oorlog is deel van de oorlog. Aankondigingen, beelden, toespraken, teksten bij onderhandelingen, informatie van geheime diensten: de dingen zijn zelden wat ze lijken te zijn, de woorden van de aanvallers zijn consequent anders dan hun daden. Strategische geheimtaal, leugens, misleiding.

Hoe kunnen wij kennen? In welke context stellen we die vraag?

Met de psalmdichter zingen we dat God, de Enige ons kent, ons doorgrondt. Is het mogelijk om zelf te kennen, ook in een tijd van oorlog en vervolging of zien wij, zoals de apostel Paulus zegt nu nog door een spiegel in raadselen en moeten wij wachten op Koninkrijk van God? En hoe dan?

We lezen ook een tekst uit het Evangelie van Thomas. Dat is geen evangelie uit de christelijke Bijbel, maar een evangelie dat in andere oude christelijke tradities belangrijk was. Ook hij spreekt over de kennis, over zelfkennis en kennis van het Koninkrijk van God – en leidt ons een weg naar binnen.

Lezing 1: [1Kor 13: 8 t/m13](#) (Uit NBV21)

Lezing 2: Uitspraken van Jezus uit het evangelie van Thomas

3. (1) Jezus zegt: 'Als jullie leiders tot jullie zeggen: "Zie, het Koninkrijk is in de hemel", dan zullen de vogels van de hemel jullie voor zijn. 2. Als ze jullie zeggen: "Het is in de zee", dan zullen de vissen jullie voor zijn. 3. Maar het Koninkrijk is binnen in jullie en het is buiten jullie. 4. Wanneer jullie jezelf kennen, dan zul je gekend worden en zul je begrijpen dat jullie de kinderen zijn van de levende Vader. 5. Maar wanneer jullie jezelf niet kennen, dan verkeren jullie in armoede. Dan zijn jullie de armoede.'

Overweging

Kennen en gekend worden. Wat betekenen die woorden in wat er gebeurt, wat ons overkomt?

En wat betekenen die woorden voor wat wij doe?

We zongen psalm 139.

In de psalm begint het met een erkenning: U, Eeuwige, u bent het die mij kent, van voor naar achter, mijn denken, mijn zitten, mijn opstaan, al van de moederschoot af.

De psalm eindigt met een dringend verzoek aan de Eeuwige:

Doorgrond mij! Ken mij! Toets mij! Zie erop toe dat ik niet de verkeerde kant op ga.

Dit kennen is dus niet alleen een allesbegrijpende empathische blik, maar kennen als: *doorhebben*, zoals Karel Eijkkman het dichtte¹: er is er een die mij doorziet, een die mij doorheeft.

Die mij doorziet, mij doorlicht, door merg en been, tot in mijn hart. En die mij uitlacht als ik stoer doe, als ik kwaad ben of diepbedroefd en dat niet wil laten zien.

¹ Karel Eykman, Een knipoog van u zou al helpen – bij ieder psalm een gedicht – psalm 139

Iemand die je doorheeft. Dat is natuurlijk niet alleen maar troostrijk, daar gaat ook een appèl van uit. Wat denk je, wat doe je en hoe, waarom zo? Zeg je wat je doet en doe je wat je zegt? Of spreek je om bedoelingen te maskeren, je mooier voor te doen dan je bent - zo menselijk.

In mijn werk met gevangenen gaan we ervan uit dat wat zij vertellen over hun daden altijd minder erg klinkt als het was – maar dat dat ook voor onszelf geldt, het stoplicht was nog net oranje, het was een stevige discussie en geen ruzie, ik bedoelde het niet zo. Of we geven iemand anders de schuld. Hij begon, hij heeft me erin getrokken, ik kon niet anders – ook al ziet de hele wered dat dat niet zo is.

Hoe kunnen wij kennen? Die vraag is ook aan de orde in de teksten die we lezen.

Kunnen wij de werkelijkheid van God kennen, kunnen wij Gods plan met de wereld kennen, het aanbreken van het Koninkrijk van God?

Sommige christenen zijn ervan overtuigd dat we in de eindtijd leven, zoals bijvoorbeeld aangekondigd in het boek Openbaringen. Ze wijzen naar de pandemie, de enorme dreiging van de klimaatverandering en de actuele oorlog met kernwapendreiging en zien daarin parallellen met hoe er bijvoorbeeld in het boek Openbaringen over de eindtijd wordt gesproken. En ze lezen het boek Openbaringen om die tijd uit te rekenen, soms tot op de dag nauwkeurig. Gods agenda voor de wereld, een blauwprint voor de komst van het Koninkrijk van God. De eindtijd, dat is de verwachting van de komst van de Messias, het aanbreken van het Koninkrijk Gods. Dat is een verwachting die je zowel in het jodendom als het christendom als de islam terugziet. Die herkenning, die verwachting hebben mensen op veel momenten in de geschiedenis gehad, pandemieën, bezettingen en oorlogen zijn door de geschiedenis heen een vruchtbare bodem. Laat het ergens toe leiden, dit, als er geen aardse overwinning kan zijn, kom dan toch, God, met uw Koninkrijk.

Het klinkt even smartelijk als de roep om hulp uit de Oekraïne.

Zo ook in de tijd van Jezus en de periode nadat hij is gekruisigd en gestorven. Ook zijn apostelen verwachten het aanbreken van het koninkrijk Gods op korte termijn en ook voor Paulus is die tijd nabij. Het is de tijd van de Romeinse bezetting, van verzetsbewegingen in Judea, van de eerste christelijke gemeenschappen die vervolgd werden.

In de tekst die we net lezen spreekt de verwachting duidelijk, Paulus spreekt in de toekomstige tijd:

8: De liefde zal nooit vergaan. Profetieën zullen verdwijnen, klanktaal zal verstommen, kennis zal verloren gaan -

9: want ons kennen schiet tekort en ons profeteren is beperkt.

10: Wanneer het volmaakte komt zal wat beperkt is verdwijnen.

En dat beperkte is bij Paulus ook het kennen van dit moment. Zoals er verschil is tussen het denken en kennen van een kind en een volwassene, zo is er ook verschil tussen het kennen nu en het kennen straks. Het kennen nu is beperkt, een afspiegeling, een raadselachtig beeld – maar in de tijd die komt – als het Koninkrijk Gods aanbreekt – *'dan zal ik volledig kennen, zoals ik zelf gekend ben.'* Het volledige kennen, de wijsheid, is bij God en door die Ene is hij, zijn wij, volledig gekend. Die woorden hoorden we eerder in de psalm.

Het is dan ook niet de kennis waarmee hij de crisis het hoofd biedt. Hij telt niet de verschijnselen bij elkaar op om het aanbreken van het Koninkrijk te berekenen. Met andere woorden: kennis is niet het sleutelwoord. Op die kennis, op dat doorgronden moeten wij wachten.

Het wachten van Paulus is een actief wachten, een weg om te gaan: de woorden geloof, hoop en liefde zijn het kompas.

En de grootste daarvan is de liefde: het woord dat steeds weer klinkt in het verbond van God met de mensen: Heb uw naaste lief als u zelf en God boven alles. Heb de vreemdeling lief. Sla elkaar niet dood. Zorg voor de schepping. Een terugkerend refrein, een permanente oefening. Maak je tot een licht voor alle volken, om blinden de ogen te openen, gevangenen te bevrijden: dat zijn daden van liefde, dat is de liefde die het meeste is.

We lezen ook een logion, een uitspraak van Jezus uit het Evangelie van Thomas. Het Evangelie van Thomas vertelt geen verhalen over het leven van Jezus, maar heeft een lijst met 114 van dergelijke uitspraken. Het Evangelie van Thomas is een van de teksten die is teruggevonden bij Nag Hammadi in

Egypte. Het is niet opgenomen in onze christelijke Bijbel maar was wel een belangrijk Evangelie in het Aramees-Syrische christendom in de eerste eeuwen van onze jaartelling, waarvan Thomas de stichter zou zijn. De naam Thomas is oorspronkelijk geen eigenaam maar betekent tweeling. Deze titel wordt toegeschreven aan een broer van Jezus, nl. zijn broer Judas, niet te verwarren met de Judas van de zilverlingen. Het Evangelie van Thomas bevat teksten die we ook uit andere evangelieën kennen, maar niet in de vorm van verhalen en gelijkenissen maar in uitspraken van Jezus. Sommige commentatoren gaan ervan uit dat de teksten die uiteindelijk opgeschreven zijn (in die vroege gemeenten) ook latere redacties zijn van oudere teksten. Later opgeschreven, dat wil ook zeggen: een andere tijd, een andere context. In het Evangelie van Thomas vind je bijvoorbeeld niet meer de verwachting van een nabije eindtijd, zoals dat in de andere evangelieën en ook bij Paulus wel zichtbaar is. In plaats daarvan zegt het Evangelie van Thomas: het Koninkrijk is er, het is er nu, het is onder ons, veel mensen begrijpen het niet, het ligt verborgen.

Jezus zegt: 'Als jullie leiders tot jullie zeggen: "Zie, het Koninkrijk is in de hemel", dan zullen de vogels van de hemel jullie voor zijn. 2. Als ze jullie zeggen: "Het is in de zee", dan zullen de vissen jullie voor zijn. 3. Maar het Koninkrijk is binnen in jullie en het is buiten jullie. 4. Wanneer jullie jezelf leert kennen, dan zul je gekend worden en zul je begrijpen dat jullie de kinderen zijn van de levende Vader. 5. Maar wanneer jullie jezelf niet kennen, dan verkeren jullie in armoede. Dan zijn jullie de armoede.'

Thomas schrijft hier ook over het Koninkrijk van God. Als je je voorstelt dat dat Koninkrijk in de hemel is, dan zouden de vogels daar dus dichterbij zijn. En als je je voorstelt dat het Koninkrijk in de zee is, dan gaan de vissen je voor. En dan komen de zinnen: *het Koninkrijk is binnen jullie en het is buiten jullie.*

Maar het Koninkrijk is bij u. Binnen in jullie, buiten jullie. Wanneer je jezelf kent zul je gekend worden en zul je begrijpen dat je kind bent van de levende Vader. Anders gezegd: zelfkennis zal er toe leiden dat God jullie kent en dat jullie ontdekken dat je kind van God bent.

Ook in de ons bekende evangelieën is er soms sprake van het Koninkrijk Gods dat verborgen is, dat onder ons is en dat je moet leren zien.

Een verschil is dat Thomas vindt dat je niet moet wachten, maar jezelf moet leren kennen. *Dan zul je begrijpen dat jullie kinderen van de Levende vader zijn. Als je jezelf niet kent, verkeer je in armoede, sterker nog: dan ben je armoede.*

Je kunt zeggen dat Thomas zo de begrippen Koninkrijk Gods, armoede en rijkdom vergeestelijkt. Anders gezegd: door de nadruk te leggen op de weg naar binnen, op noodzakelijke zelfkennis als weg naar kennis door en van God bewandelt hij een andere weg dan Paulus: die kiest voor de weg naar buiten, naar de gemeenschap met de liefde als drijvende kracht, als motor.

Thomas kiest voor de innerlijke, mystieke weg. Daarbij vergeestelijkt hij zoals gezegd verschillende begrippen. Dat doet hij ook op andere plaatsen, bijvoorbeeld als de leerlingen aan Jezus vragen hoe ze moeten vasten en wat ze mogen eten en drinken:

Jezus zei: Vertel geen leugens en waar jullie een hekel aan hebben, doe dat niet (aan anderen) want alles zal aan het daglicht treden. Niets is verborgen, dat niet openbaar zal worden en er is niets bedekt dat niet zal worden onthuld.

Zo krijgt ook het vasten een geestelijke betekenis: nl. niet liegen, en geen kwaad doen. Je kunt het zien als een andere weg: want de geestelijke weg naar binnen leidt ook tot ander handelen – niet liegen, geen kwaad doen.

Dit roept ook associaties op met teksten van Jezus uit de evangelieën waarin hij benadrukt dat het beter is om in het verborgen te bidden of aalmoezen te geven, in plaats van op straat je vroomheid of goedgevigheid te etaleren.

In een citaat over Thomas uit een ander boek dat bij Nag Hammadi is gevonden staat het zo:

Zoals gezegd betekent het woord Thomas 'tweeling' en dat zou dan verwijzen naar het tweeling zijn met zijn broer Jezus. Bij dezelfde vondsten in Nag Hammadi is ook een boek gevonden over Thomas met een citaat dat daarnaar direct verwijst:

Jezus zegt over Thomas:

'Omdat jij mijn tweeling en ware metgezel bent, onderzoek jezelf en leer wie je bent... Want jij zult mijn tweeling worden genemd... hoewel jij dat nog niet begrijpt... jij zult worden genoemd, degene die zichzelf kent. Want wie zichzelf niet heeft gekend, kent niets, maar wie zichzelf heeft gekend is tegelijkertijd de diepte van alle dingen te weten gekomen.'

Wie zichzelf kent, kent niets. Het evangelie van Thomas legt zo de nadruk op geestelijke ontwikkeling en geloofsverdieping, de weg naar binnen – zelfkennis – om anders te leren handelen – jezelf door te hebben en niet toe te geven aan slechte impulsen. Bij Thomas is die weg naar binnen de weg naar Jezus Messias, naar het Koninkrijk van God.

Verschillende contexten, verschillende wegen. In de tijd verschillend maar soms ook in mensenlevens zelf. Een tijd van inkeer, een tijd van actie, een tijd van bidden.

Er is een weg van buiten naar binnen. God die ons kent en doorheeft.

Er is een weg van binnen naar buiten, waarin we ons kunnen oefenen in zelfkennis en beheersing.

Er is een weg van wachten en verlangen die we kunnen betreden met liefde.

Opdat we het Koninkrijk kennen in ons, buiten ons, tussen ons – in de wereld.

En wees niet bang, want ik ben bij je, zegt de Eeuwige.

Amen

Voorbeden

Bron van licht, leven en liefde om ons heen, en in onszelf: wij mogen onszelf herkennen als Uw "kinderen". Dat plaatst ons in een sfeer van liefde, geborgenheid, van een plek hebben, een toekomst. Wat een weelde. Daarbuiten is het armoe troef.

Mogen wij in dat licht een weg vinden door de chaos die op dit moment onze nieuwsbeelden kleurt. Wij lijden met hen die uit vrede en veiligheid zijn weggeschoten, we willen naast hen staan maar weten niet goed hoe, onze leiders durven hen niet te geven wat zijn van ons vragen. Wij bidden voor vrede en gerechtigheid in de Oekraïne. Dat partijen de weg van dialoog en onderhandelingen kiezen in plaats van oorlog en geweld, dat mensenrechten steeds gerespecteerd worden, burgers beschermd en slachtoffers opgevangen".

We verkeren zelf in onzekerheid over wat wij aan structuren van recht en vrede dachten te hebben opgebouwd. We zijn teruggeduwd op een Europese bodem die we dachten allang te zijn ontstegen. We vragen ons af: waar komt die dreiging vandaan? Heeft een triomfalistisch Westen na de val van de Muur niet zelf olie gegoten op wat nu een laaiende brand is geworden? Wij bidden om inzicht in wat er is gebeurd de afgelopen 50 jaar; we bidden om onvermoeibaar werken aan verzoening en samenwerking in Europa, en in andere haarden van geweld en tegenstellingen, gericht op duurzame en rechtvaardige vrede."

We voelen ook nieuwe onzekerheid door de economische boemerangs die ons raken: inflatie, de dreiging van recessie, van armoede op onvermoed grote schaal, van honger, en dat alles te midden van ongekende, toegeëigende rijkdom. We bidden om wegen uit deze chaos, naar gerechtigheid voor al uw kinderen; wegen waarlangs wij met verlangen uitkijken, en ook in beweging worden gezet.

We denken ook wat ons in onze eigen kring persoonlijk bezighoudt. Het Voorbedenboek van vandaag noemt onder meer:

Amen.